

SMÄRRE MEDDELANDEN.

EN NOTIS OM RUNSTAVEN.

I de till Kyrkohistorisk årsskrift 1902 knutna meddelanden och aktstycken har Hallendorff infört en serie utdrag ur en kyrkobok, som fördes i Lönneberga församling i Vimmerbytrakten vid slutet av 1500- och början av 1600-talet av kyrkoherden Nicolaus Magni. Bland de intressanta anteckningar, som där införts, skall jag nu beröra en. Den knyter sig till år 1600 och lyder: *på Rjymstäffuärna föll nytändingen på then yttersta staffuen, som kallas belbunden* (s. 79).

Till sin betydelse är stället alldeles tydligt. *Belbunden*, rättare *belgbunden* *Tor*, var ett vanligt namn på den runa *Belgthor* i den till antalet 19 utvidgade runraden, som betecknade måncykelns sista år. Om man kunde vara i minsta ovisshet om att detta är, vad som avses, så har författaren undanröjt ovissheten genom att i sin skrift avrita runan *Belgthor* Φ, något som Hallendorff märkligt nog icke ansett sig böra meddela.¹ Redan härav framgår, att vår författare haft framför sig ett run-kalendarium, utan tvivel en runstav, som av förf. benämnes med det enda i äldre tid förekommande namnet.²

Men man kan komma saken ännu närmare och med full säkerhet bestämma den typ, som hans runstav tillhörde. Den viktigaste ändring, som infördes på runstavarna, var införandet av en gyllentalsserie, som bättre än kyrkokalenderns serie angav de verkliga nytändningarna. Man hade sålunda företrädesvis två typer, den ena, som följde kyrkokalendern, hade på den 1 januari gyllentalet 3, den andra med de förbättrade gyllentalen hade på samma datum

¹ Benäget meddelande av hr landsarkivarien Kjellberg.

² Det äldsta belägg, som finnes i Sv. Akademiens samlingar för ordet *runstav* i nu ifrågakommande betydelse, härrör från Schroderus (1638), enligt vad aktuarien Sven Berg godhetsfullt meddelat.

gyllentalet 19, vilket senare den gamla kyrkokalendern, resp. runstavar av äldre typ, hade på den 5 januari.

Vill man nu bestämma, var gyllentalet 19 stod på den runstav (i det runkalendarium), som vår Nicolaus Magni använde, så har man ju blott att bestämma nymånarnas inträffande år 1600. Med för vårt ändamål tillräcklig noggrannhet sker detta medelst det kalendarium, som införts i det av Beckman och Kålund utgivna »Alfræði islenzk II». År 1600 hade gyllentalet 5, och dettas nya serie (de arabiska siffrorna) anger, att januarinymånen inträffade d. 5 januari, högst en dag tidigare eller senare, och just vid d. 5 januari står gamla kyrkokalenderns gyllental 19 (XIX). Även i följande månader finna vi, att nya gyllentalet 5 står på samma dag som gamla gyllentalet 19, någon gång en eller två dagar därifrån. Vår författares uppgift stämmer tydligen bra. Och hans runstav har haft den gamla gyllentalsordningen med gyllentalet 19 på den 5 januari.

Ännu en sak framgår av vårt ställe. Det är tydligt, att vår författare redde sig med det föräldrade månkalendariet på det enkla sätt, att han såg efter, var en eller annan nymåne under första delen av året inträffade. Sedan detta var gjort, kunde han med för sina ändamål tillräcklig noggrannhet beräkna de följande genom antagandet, att nymånen inföll på de dagar, vid vilka samma gyllental återfanns.

Med hänsyn till vederhäftigheten i den meddelade uppgiften skola vi blott tillägga en sak. Förf. säger, att 1573 var ett år av samma slag, sammanhanget antyder, att detta skall gälla både månkalendariet och påskens infallande. I allra strängaste mening kan detta icke vara riktigt, ty år 1573 hade icke söndagar på samma data som 1600, kunde följaktligen icke ha påskdagen på samma datum. Men skillnaden var ringa. År 1573 hade den tidigaste påskdag, som över huvud är möjlig, d. 22 mars, 1600 åter d. 23. Och även månkalendern stämde rätt bra, dock med en skillnad på en eller annan dag, närmare bestämt före skottdagen två, efter skottdagen en dag, i medeltal räknat.

Nat. Beckman.